

פְּרִשְׁת רְאָה

המקום אשר יבחר

אֲשֶׁר יִבְחַר

זו הפעם הראשונה בתורה שבה מוזכר, שעתיד הקב"ה לבחור מקום קבוע אחד להקרבת הקורבנות:

"כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבִטֵיכֶם לְשׂוֹם אֶת שְׁמוֹ שָׁם".

(דברים יב, ה)

האיזכור הזה בא בליווי אזהרה חמורה שלא לעשות כמעשה עובדי האלילים, אשר היו מקימים מזבחות בכל מקום אפשרי.

האמירה הזאת אֲשֶׁר יִבְחַר חוזרת עשרים ושתיים פעמים בספר דברים ומעלה סימני שאלה גדולים. האם באמת עדיין לא נבחר מקום המקדש, או שהוא כבר נבחר, אלא עדיין לא נתגלה?

אנו יודעים כי מקום המזבח שבבית המקדש בירושלים היה מקודש מדורי דורות קודם שנבנה המזבח. מיקומו בשטח הר הבית מדויק ביותר ולעולם אין לשנותו ממקומו. כאשר חזרו עולי בבל לירושלים עם עזרא הסופר, נדרשו לעדותן של הנביאים שעלו עמיהם כדי לקבוע את מיקומו המדויק וההיסטורי של המזבח. הרמב"ם מוסיף ומציין בהלכות בית הבחירה:

"ומסורת ביד הכל, שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה, הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח

כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא. אמרו חכמים: אדם ממקום כפרתו נברא".

(הלכות בית הבחירה ב, ב)

לאור המידע הזה, שהמזבח בבית המקדש ניצב על מקומו המיועד לו מששת ימי בראשית, מודגשת הפליאה הבאה:

מדוע התורה העלימה את מקומו המיועד של בית המקדש, ומדוע לא הזכירה את העיר ירושלים אפילו לא פעם אחת? מדוע קדושתה הנצחית של ירושלים נשארה גנוזה בסוד ולא התגלתה אלא ברמז, דהיינו "המקום אשר יבחר"?

הרמב"ם במורה הנבוכים (חלק ג, פרק מה) מציג שלושה נימוקים להשאת המקום המדויק בסוד:

1. שלא יילחמו עליה אומות העולם.
  2. שלא יחרסו אותה העמים עד היסוד לפני הגעתם של בני ישראל.
  3. למנוע מלחמת השבטים זה בזה על כיבושה, עד שייקבע מקומה בידי ראש ממלכת ישראל המאוחדת.
- על פי שיטה זו, המקום אמנם נבחר, אולם עדיין לא ניתנה רשות לגלות את מקומו. בכל זאת, מדוע טורחת התורה להדגיש **עשרים ושתיים** פעמים, שמקום המקדש עדיין לא נבחר והוא עוד יִבְחָר?
- אין זאת אלא כדי להדגיש שהמקום באמת עדיין לא נבחר, ולא רק שעדיין לא נתגלה! נתבונן עוד בשם ירושלים, או כפי שהיא מופיעה בכל התנ"ך (מלבד 4 פעמים): **ירושלם**.

חז"ל מסרו לנו שהשם ירושלם מורכב משני שמות: יראה - שלם. וזה לשון המדרש:

"אברהם קרא אותו 'יִרְאָה': ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה".

(בראשית כב, יד)

"שם (בן נוח) קרא אותו 'שָׁלֵם': ומלכי צדק מלך שלם..."

(בראשית יד, יח)

אמר הקב"ה: אם קורא אני אותו 'יִרְאָה' כשם שקרא אותו אברהם, שם הצדיק מתרעם. ואם קורא אני אותו 'שָׁלֵם' כשם שקרא אותו שם, אברהם הצדיק מתרעם, אלא הריני קוראו כמו שקראו אותו שניהם. ירושלם יראה - שלם".

(על פי בראשית רבה נו, יד)

לכאורה, על פי סדר הופעתם בעולם העיר שָׁלֵם קדמה למקום אשר יבחר ולכן השם שָׁלֵם קודם לִרְאָה, ומן הראוי היה לקרוא את שם המקום 'שָׁלֵם יְרָאָה', שְׁלֵמִירוּ!

ועוד, ה' יְרָאָה פירושו ה' יבחר, ושֵׁלֵם משמעותו שלמות. אכן כן, סדר המילה ירושלם מבטא תחילה בחירה ואחר כך שלמות. לעומת זאת על פי הגישה הנוכחית, שלמותו של המקום היא מקדמא דנא, ורק אח"כ באה הבחירה שהיא הגילוי!

■ התעוררות ודרישה

השאלות האלה יובילו אותנו לגישה חדשה בהבנת עניין בחירת המקום. נשוב אל האיזכור הראשון בתחילת פרשת 'ראה', בו נצטוונו למחוק כל זכר לעבודת אלילים שהייתה פזורה בכל מקום בארץ ישראל. עם ישראל מגיע לארצו ובפיו בשורת אמונה באל אחד, אשר הנגזרת שלה הוא הקרבת קרבנות לה במקום אחד בלבד:

"כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם, לשכנו תדרשו ובאת שמה".
(דברים יב, ה)

הפסוק הזה מדגיש את הצורך של לְשַׁכְּנוּ תְּדַרְשׁוּ וּבֵאתָ שָׁמָּה. מה נוכל ללמוד מן העובדה, שהאיזכור הראשון בתורה של "המקום אשר יבחר ה'" מופיע בצמוד לציווי לְשַׁכְּנוּ תְּדַרְשׁוּ?

הדעת נותנת שהפסוק הזה מלמד, שהבחירה האלוקית צמודה לדרישה האנושית. במדרש ספרי מבואר שעיתוי הבחירה האלוקית תלוי בדרישה האנושית. מכאן, שככל שדרישת בני ישראל לייחוד מקום למקדש ה' תוקדם, כך יזדרז הקב"ה לבחור את מקום המקדש:

"כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם", דרוש על פי נביא. יכול תמתין עד שיאמר לך נביא? תלמוד לומר: "לשכנו תדרשו ובאת שמה"
(ספרי דברים סב)
דרוש ומצוא ואחר כך יאמר לך נביא.

חז"ל גם הביאו ראיה מדוד המלך שהתגעגע ונכסף למקום קבוע למקדש ה', עד שהגיע גד הנביא וציווה על המיקום המדויק, כפי שממשיך הספרי לדרוש:

”... וכן אתה מוצא בדוד שנאמר ‘זכור ה’ לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה’ נדר לאביר יעקב אם אבא באוהל ביתי אם אתן שנת לעיני עד אמצא מקום לה’ משכנות לאביר יעקב’ (תהילים קלב)

מנין שלא עשה אלא על פי נביא? שנאמר: ‘ויבוא גד אל דוד ביום ההוא ויאמר לו: עלה הקם לה’ מזבח בגורן ארונה היבوسی”.

(שמואל ב, כד)

אולם בפועל, מה שהוביל לגילוי מקום המזבח בימי דוד המלך, הייתה מגפה נוראה שהפילה למעלה מ-70,000 חללים מישראל. המגפה פרצה כעונש אלוקי על ההוראה המלכותית לספור את העם. על השאלה מדוע נענש העם קשות על חטא המלך, משיב מדרש שמואל:

”... וכל אותן אוכלוסין שנפלו לא נפלו אלא על ידי שלא תבעו בבנין בית המקדש”.

(מדרש שמואל פרשה לא)

הרמב”ן שלא ראה את דברי המדרש אומר זאת מסברא:

”ואני אומר בדרך סברא, שהיה עונש על ישראל בהתאחר בנין בית הבחירה. שהיה הארון הולך מאוהל אל אוהל כגר בארץ, ואין השבטים מתעוררים לומר נדרוש את ה’ ונבנה הבית לשמו... על כן היה המקום אשר יבחר ה’... נודע בענשם ובמגפתם”.

(רמב”ן במדבר טז, כא)

כלומר, למרות שדוד המלך חלם וביקש, לא הייתה זו דרישת העם. ליתר דיוק, אי הדרישה לבנין בית הבחירה על ידי בני ישראל, **בלט מאוד** על רקע דרישתם התקיפה משמואל הנביא, למנות להם מלך ככל הגויים.

■ בחירת המקום

מכאן תתברר סוגיית בחירת המקום על ידי ה’.

אמנם, הרמב”ם בדבריו כפי שצוטטו לעיל בהלכות בית הבחירה מדגיש, שמקום המזבח מקודש מבריאת אדם הראשון ואילך וכפי שחז”ל אמרו: **מקום כפרתו נברא**.

אולם היא הנותנת. כל שלשלת קדושת המקום הזה מחוברת ל**מושגי הכפרה**. כאשר השתוללה המגפה בעם ישראל, היה צורך לבחור במקום שישמש כפרה

לעוונם ואז נבחר גורן ארונה היבואי שיסוד השתלשלותו ההיסטורית נוגע למושגי הכפרה. מרגע שהוטבעה הבחירה הזאת, היא נקבעה לדורות ללא אפשרות שינוי כלשהו.

אמור מעתה:

ייתכן כי לולא החטא, כלומר, אילו עם ישראל היה מתעורר לדרוש בתוקף מקום קבוע לעבודת ה', היה נבחר המקום על בסיס אחר ולא על בסיס כפרה. ישנו גם בסיס שער השמים שבבית אל כפי שהתבטא יעקב אבינו "...וזה שער השמים" או אפשר גם על בסיס אהבת אבות בחברון שהיא העיר הקדומה והנבחרת לקבורת האבות כולל אדם הראשון.

יש לזכור כי בכל יום בזריחת החמה, כאשר היו שוחטים את קרבן התמיד בבית המקדש בירושלים, היו מזכירים את חברון "...האיר פני כל המזרח עד שבחברון...".

(יומא כח.)

כלומר על פי הגישה הזאת עדיין המקום לא נבחר, ולא כמו שהנחנו שנבחר ולא התגלה. בחירת המקום הקבוע לבית המקדש על ידי ה' הייתה תלויה בהתפתחות הדרישה של עם ישראל והיא סימנה את אופי הבחירה ומתוך כך גם את המיקום. גם מלכות ישראל הייתה תלויה בבחירה על ידי ה':

"שׁוֹם תָּשִׂים עָלַיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ..."

(דברים יז, טו)

הבחירה התחילה בשאול בן קיש, וכשלא עמד בדרישות האלוקיות נבחר דוד בן ישי במקומו.

כאן המקום להוסיף ולציין:

כינונה של מלכות בית דוד לנצח נצחים עד סוף כל הדורות, נקבע באותה נבואה מפורסמת של נתן הנביא לדוד אחר שהביע את רצונו ומשאלתו לבנות בית קבוע לה':

"...וְהָגִיד לְךָ ה' כִּי בֵּית יַעֲשֶׂה לְךָ ה'... וְנִצַּח בְּיָדְךָ וּמִמְלַכְתְּךָ עַד עוֹלָם לְפָנֶיךָ

(שמואל ב ז, יא-יז)

כִּסְאֶךָ יִהְיֶה נֶכּוֹן עַד עוֹלָם... כִּן דִּבֶּר נָתָן אֶל דָּוִד."

זהו גם הרקע למזמור המפורסם שחיבר דוד המלך בספר תהילים, וכותרתו:

(תהילים ל, א)

"מִזְמוֹר שִׁיר הַנְּפִת הַבַּיִת לְדָוִד"

השאלה ידועה. הרי דוד לא בנה את בית המקדש?! אלא הכוונה היא לחנוכת כינון מלכות בית דוד לזרעו אחריו מעתה ועד עולם ללא קשר למעשיהם או מחדליהם של מלכי בית דוד:

"לְעוֹלָם אֲשֶׁמַר לְךָ חֶסְדִּי וּבְרִיתִי נֶאֱמַנְתָּ לְךָ... אִם יַעֲזֹבוּ בְנֵי תוֹרָתִי וּבְמִשְׁפָּטֵי לֹא יִלְכְּזוּ... וּפְקֻדֹתַי בְּשֶׁבֶט פְּשָׁעִים וּבִגְנָעִים עֹנֵם. וְחֶסְדִּי לֹא אֶפִּיר מֵעֵמוּ וְלֹא אֲשַׁקֵּר בְּאִמוּנָתִי... אַחַת נִשְׁבַּעְתִּי בְּקִדְשִׁי אִם לְדוֹד אֶכְזָב. זָרְעוֹ לְעוֹלָם יִהְיֶה וְכִסְאוֹ כְּשֶׁמֶשׁ נִגְדִּי".

(תהילים פט, כט-לז)

על פי הגישה החדשה הזאת, סדר החיבור של **יראה שלם - ירושלם**, הוא מכוון. תחילה בחירה (יראה) ואחר כך שלמות, ולא להיפך.

דרישת מלך

נשוב ונעסוק במינוי מלך לישראל, שגם הוא תלוי ועומד עד לבחירתו בידי ה'. נתרכז באותה מורת רוח מופגנת שהפגין ה' בתשובתו לשמואל, אחרי שהתפלל אליו בעקבות הדרישה של בני ישראל למינוי מלך:

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׁמוּאֵל... לֹא אֶתְּךָ מֵאֲסוּ כִּי אֲתִי מֵאֲסוּ מִמֶּלֶךְ עָלֵיהֶם".

(שמואל א ח, ז)

בהמשך לרוח הדברים האלה כותב הרמב"ם:

"מאחר שהקמת מלך מצוה, למה לא רצה הקב"ה כששאלו מלך משמואל? לפי ששאלו בתרעומת, ולא שאלו לקיים המצוה אלא מפני שקצו בשמואל הנביא".

(הלכות מלכים א, ב)

אמנם דברי הרמב"ם "שקצו בשמואל הנביא" מעוגנים בדברי הכתובים, אך עדיין לא ברור כיצד הכתוב עצמו מסיק מבקשת העם, שקצה נפשו בה' ובשמואל עבדו? לכאורה, השבטים הציגו בפני שמואל טענות צודקות שהכתובים מאשרים אותם:

"וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקַן שְׁמוּאֵל... וְלֹא הָלְכוּ בְנֵי בְּדַרְכָּיו וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצֵעַ וַיִּקְחוּ שִׁחָד וַיִּטּוּ מִשְׁפָּט.".

וַיִּתְקַבְּצוּ כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל... וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו, הִנֵּה אַתָּה זִקְנָתָ וּבְנֵיךָ לֹא הָלְכוּ בְּדַרְכֶיךָ עֲתָה שִׁימָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטֵנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם".

(שמואל א-א ח, א-ה)

מה היה רע בפניית העם? הרי הם לא מאסו בשמואל הנביא אלא בבניו של שמואל, ובצדק!

ואם יטען הטוען שהביטוי **כָּכָל הַגּוֹיִם** צורם מאוד כי הוא נשמע כביטוי מְרִי ואולי הוא הגורם הבעייתי, נפנה אותו אל פסוקי התורה שאינם מציינים זאת בשלילה:

”כִּי תָבֵא אֶל הָאָרֶץ... וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ כָּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתַי. שׁוּם תַּשִּׁים עָלַיךָ מֶלֶךְ.”
(דברים יז, יד-טו)

הנה כי כן, גם התורה משתמשת באותה טענה מבלי לשלול אותה ומבלי לייחס אותה כביטוי של זלזול או התרסה כלפי הקב"ה.

חז"ל פירשו את הבעייתיות בדברי העם באופן הבא:

”תניא, רבי אליעזר אומר: זקנים שבדור כהוגן שאלו, שנאמר: ”תנה לנו מלך לשפטנו”, אבל עמי הארץ שבהן קלקלו, שנאמר: ”והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו.”
(סנהדרין כ:)

לכאורה רבי אליעזר מבחין בין הפְּנִיָּה הראשונה של העם ובה הביטוי ”לשפטנו” כלומר הנהגה **שיפוטית**, ובין תגובתם לאזהרותיו של שמואל שבה נאמר: ”ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו” כלומר הנהגה **צבאית**.

אם כך, גם דבריו של רבי אליעזר אינם מתיישבים עם פשט לשון הכתובים. הרי כבר אחרי הפְּנִיָּה הראשונה מגיב שמואל:

”וַיֵּרַע הַדָּבָר בְּעֵינַי שְׁמוּאֵל כְּאֲשֶׁר אָמְרוּ תְּנֶה לָנוּ מֶלֶךְ לְשַׁפְּטֵנוּ...” (שמואל א ח, ו)

כל הקשיים האלו מובילים אותנו להבנה מחודשת.

שמואל הנביא נשא בשלושה תפקידים:

1. נביא.

2. מורה הוראה בתורת ה'.

3. מנהיג המוביל מלחמות ישראל.

כאשר עם ישראל טען ששמואל זקן ובניו לא הלכו בדרכיו, היה עליהם לבקש ממנו למנות איש אשר ישא בכל תפקידיו וימשיך אותם. בפועל, הם ביקשו מנהיג שילחם את מלחמותיהם בלבד. הם לא ביקשו נביא ולא ביקשו מורה הוראה בתורת ה'. זוהי ההוכחה שמאסו בדרך ה' ועל כך הגיב הקב"ה בכעס.

אילו היו מבקשים תורה ונבואה, או היו דורשים את המקום אשר יבחר ה' ובו סנהדרין ומשם יוצאת הוראה ונבואה לעם ישראל, היה הכול נראה אחרת! התכחשותם למצוות "לִשְׁכְּנוּ תְּדַרְשׁוּ וּבֵאתָ שְׁמָה" (דברים יב, ה) בלטה מאוד. מכאן נבוא להבנה מחודשת בכוונת רבי אליעזר.

האמירה הראשונה של העם לשמואל הייתה "לשפטנו". הביטוי הזה מכיל גם שיפוט תורני וגם הנהגה צבאית מלחמתית. הזקנים שבהם התכוונו לשאול הכול וזה תקין, אך עמי הארץ התכוונו לשאול רק הנהגה צבאית מלחמתית וזה לא תקין. על כוונת עמי הארץ אנו למדים מסירובם לשמוע להפצרות שמואל ומתגובתם הבוטה:

"וַיִּמְאַנּוּ הָעָם לְשָׁמֹעַ בְּקוֹל שְׁמוּאֵל וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי אִם מֶלֶךְ יִהְיֶה עֲלֵינוּ:
וְהֵינּוּ גַם אֲנַחְנוּ כְּכֹל הַגּוֹיִם וְשִׁפְטָנוּ מִלְּכָנוּ וַיֵּצֵא לִפְנֵינוּ וּנְלַחֵם אֶת מֶלֶךְמֵתָנוּ."

(שמואל א, ח, יט-כ)

ואם ישאל השואל: הרי במצוות המלך בתורה זה מה שנזכר:

"וַאֲמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכֹל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתַי. שׁוּם תִּשִּׂים עָלַיךָ מֶלֶךְ...".

(דברים יז, יד-טו)

התשובה נעוצה בסמיכות הפרשיות. לפני פרשת המלך מופיעה פרשת סנהדרין. סנהדרין יושבת במקום המקדש וממנה יוצאת תורה לכל ישראל.

"כִּי יִפְלֵא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט... וְקָמַתְּ וְעָלִיתְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'... וּבֵאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט ... עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יִרְוֶה וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַעֲשֶׂה...".

(דברים יז, ח-יא)

ההיקש הזה למצוות המלך מלמד שהנהגה נבואית תורנית צריכה להיות קודמת להנהגה צבאית. כלומר, לפני שמבקשים מלך יש לבקש נביא, שופט ומורה הוראה. גם את מקום המקדש וגם את המלך בוחר הקב"ה, אלא שאזנו קשובה לרחשי לבם של ישראל ולתוקף דרישתם ובקשתם, בתנאי שתיעשה כהוגן וכשורה.

